

ДІЇ АПАРАТІВ КАРНОГО РОЗШУКУ В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ, МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ТА МІЖКОНФЕСІЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Б.І.БАРАНЕНКО, А.П.МОВЧАН

Особливості боротьби зі злочинністю сьогодні зумовлюються багатьма якісними змінами, які сталися як у ній самій, так і в її чинниках. Серед останніх з'явилися такі, що значною мірою пов'язані не тільки з матеріальними, але й з іншими факторами. До таких слід віднести, перш за все, ті, що виникають на ґрунті сучасних соціальних, міжнаціональних, а також міжконфесійних відносин.

З урахуванням новизни зазначеної сфери боротьби зі злочинністю, особливо в оперативно-розшуковому аспекті, Науковий центр Української академії внутрішніх справ провів дослідження за темою "Особливості оперативно-розшукової діяльності апаратів карного розшуку в регіонах загострення соціальних, міжнаціональних та міжконфесійних конфліктів", яке мало за мету з'ясувати:

специфічний зміст соціальних, міжнаціональних та міжконфесійних відносин, які складаються в окремих регіонах або взагалі в державі і спроможні породжувати відповідні конфліктні ситуації;

чинники та характерні елементи механізму розвитку і загострення конфліктів;

стан діяльності апаратів карного розшуку, особливості та результативність використання у зазначеному напрямку оперативно-розшукових засобів та методів;

існуючий позитивний досвід, характерні недоліки вказаної діяльності, найбільш реальні шляхи її поліпшення за сучасних умов.

У цілому результати проведеної роботи дали можливість висвітлити проблемну ситуацію, яка склалася в Україні в зазначених сферах відносин, а саме констатувати таке.

З розпадом Радянського Союзу в суспільстві виникли суттєві суперечності соціального, національного та релігійного характеру, які нерідко призводять до значних конфліктів і соціальних вибухів.

Бараненко Борис Іванович — кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Наукового центру Української академії внутрішніх справ;

Мовчан Анатолій Павлович — старший науковий співробітник Наукового центру, підполковник міліції.

Це надзвичайно загострює оперативну обстановку в країні, ставить перед органами внутрішніх справ дуже важливу і значною мірою нову задачу в їх оперативно-розшуковій діяльності.

Головними збуджуючими силами вказаних суперечностей є фактори, які пов'язані з об'єктивними труднощами та суттєвими соціально-економічними і політичними прогалинами, що існують на шляху перебування, яка відбувається в державі.

Так, у сфері соціальних відносин указані фактори є, перш за все, наслідком: падіння життєвого рівня основної маси населення та зниження його соціального захисту; розшарування суспільства за майновою ознакою; занепокоєння громадян сучасним станом злочинності в країні та існуванням реальної можливості майже для кожного з них стати в будь-який час жертвою злочинного посягання. Дане становище негативно впливає на формування соціально-психологічного стану населення, його громадську поведінку, цілі та мотиви вчинків людей.

Зневіра в досягнення позитивних соціальних змін у державі, відсутність твердої громадянської позиції у значній частини населення призводять до соціальних конфліктів і вибухів, а також до втягнення в ці процеси широких верств суспільства.

До конфліктів, що за останні роки виникали на відповідному соціальному ґрунті та викликали значний громадський резонанс, можна віднести такі події, як масові виступи, пікетування тощо у зв'язку із страйками шахтарів Донбасу, з приводу кримського питання і т.ін.

Національні відносини характеризуються тим, що на сьогодні практично зруйновані колишні інтернаціональні пріоритети в державній національній політиці. На зміну приходить суто національна зорієнтованість суспільства із звичайними протиріччями в цьому питанні, що впливають з багатонаціонального складу народу України.

Даний фон є об'єктивною передумовою породження і негативного розвитку національних конфліктів у державі перш за все у вигляді психологічних протистоянь та відкритих виступів.

Нерідко такі виступи супроводжуються надзвичайними кримінальними явищами. Сумним прикладом цього були і є події в Криму, пов'язані з так званим кримсько-татарським питанням, в якому насправді проглядається цілий ряд невирішених у регіоні національних проблем. Це, з одного боку, проблеми отримання статусу громадян України кримськими татарами, котрі повертаються в Крим з інших місцевостей, та квотування місць для представників кримсько-татарського народу у виконавчих і представницьких органах влади тощо. З іншого боку, не можуть ігноруватися такі питання, як спроби утиску

проживаючих на півострові корінних росіян, тенденція посилення мусульманського фактору, протурецький настрій кримських татар тощо. Нерозв'язність указанного продовжує загострювати кримсько-татарську ситуацію, залишає її вкрай конфліктною.

Чимало виникає проблем у зв'язку з рухами і настроями певних верств населення західних регіонів (наприклад, Буковина) про приєднання їх земель до Румунії і Молдови, або східних регіонів (наприклад, Харківська область) про перехід до складу Росії.

Питання національних відносин мають тенденцію до особливого загострення за умов поєднання їх з питаннями етноконфесійного характеру, тому що останні нерідко є загальною базою для формування і розвитку інших суспільних відносин.

Аналіз етноконфесійної обстановки в Україні свідчить про те, що в самій структурі організації церковних органів є такі особливості, які об'єктивно закладають умови для міжрелігійних конфліктів. Ці особливості, перш за все, впливають з етноконфесійної специфіки релігії, яка формується у взаємодії з етнічними чинниками, а також стимулюється нагальною потребою нації у власній Церкві.

Не менш важливою є історична обумовленість релігійних відносин в Україні, а саме пов'язаність їх з тривалим неподільним духовним верховенством з боку Московського Патріархату, а також традиційним домінуванням тієї чи іншої Церкви в окремих регіонах. До цього слід додати відсутність єдиної державної політики стосовно релігійних справ. Усе це закономірно призводить до того, що в країні немає духовної єдності, а в релігійному житті панує хаос, протистояння та відверті виступи однієї церкви проти іншої. Вказане обумовлює і первинні причини, і головні мотиви, і самий зміст міжконфесійних конфліктів.

Сьогодні триває ворожнеча між Українською Православною Церквою Київського Патріархату (УПЦ-КП), Українською Автокефальною Православною Церквою (УАПЦ), Українською Православною Церквою Московського Патріархату (УПЦ), а також Українською Греко-Католицькою Церквою (УГКЦ). У цій ворожнечі деякі представники духовенства та їх послідовники від політичних кіл нацьковують православних один проти одного, залякуючи тим, що їх або підпорядкують Московському, як імперському, Патріархату, або заведуть до унії з поголовною так званою українізацією церкви, заборонивши в ній церковно-слов'янську мову; греко-католикам навіюють, що Київський Патріархат поглине їхню УГКЦ і т.ін.

Отже, сучасна конфесійна обстановка в Україні є потенційним джерелом не тільки суто релігійних, але й національних і соціальних

загострень. Комплексний вплив указаних факторів на оперативну обстановку криє в собі реальну загрозу в будь-який час, за певних політичних, ідеологічних, владних та правоохоронних прогалин, призвести до надзвичайних соціальних вибухів з великими трагічними наслідками. Доказами цьому служать, хоча й застарілі та "чужі", але пам'ятні події, що мали місце у Фергані, Грузії, Вірменії, Придністров'ї, Москві та в інших місцях.

У той же час слід зазначити, що в Україні, завдяки певним заходам, удавалося деякою мірою згладити конфліктні ситуації, котрі набували досить вибухонебезпечного характеру. Однак сьогоdnішній стан справ не дає підстав вважати, що проблем з цих питань вже не існує. Вони є і мають актуальне значення для діяльності всіх гілок державної влади і управління, у тому числі правоохоронних органів.

Як свідчать матеріали дослідження, практика останніх років складається так, що на передньому краї боротьби з суспільно небезпечними явищами, які виникають на ґрунті соціальних, міжнаціональних та міжконфесійних відносин, знаходяться органи внутрішніх справ. Однак даний напрямок роботи для них, особливо в оперативно-розшуковому плані, є, як уже відзначалося, новим, а тому не врегульованим в оперативно-управлінському відношенні. Зокрема, відсутні відомчі нормативні акти, що визначають саму функцію, організаційні елементи, головні завдання, а також суб'єктів оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ на вказаному напрямку. Як наслідок, апарати карного розшуку, на які фактично покладена ця діяльність, не володіють необхідною вихідною інформацією, потрібною для аналізу відповідної оперативної обстановки та з'ясування змісту безпосереднього об'єкта оперативно-розшукового впливу.

Практичний досвід майже всіх УМВС областей і міст, котрі були охоплені дослідженням, свідчить, що сьогодні аналітична діяльність апаратів карного розшуку зводиться, головним чином, до аналізу та оцінки лише поточної інформації про кінфліктні події. Хоча слід сказати, що в окремих випадках, коли ці події набували значного розмаху і супроводжувалися кримінальними наслідками, для проведення такої роботи утворювалися оперативні штаби, куди надходила досить численна інформація. Це були відомості про місця та характер подій, які вивчалися; сили (суспільні, національні, релігійні верстви), які протистояли в конфліктних ситуаціях; приблизна кількість, настроїв та наміри людей, які брали участь з того чи іншого конфліктуючого боку; перебування серед учасників конфліктних подій кримінальних елементів та наявність у них

зброї тощо. Використання наведених даних під час проведення аналізу дозволяло апаратам карного розшуку вживати таких заходів, які успішно протистояли вибухонебезпечному розвитку конфліктних ситуацій, а також сприяли своєчасному припиненню та розкриттю злочинів у відповідних місцевостях.

Прикладом успішного постійного слідкування за оперативною обстановкою, яка складалася в Одеській області під час надзвичайних придністровських подій, а також вжиття оперативно-розшукових заходів у відповідності з цією обстановкою, можна вважати дії з боку спеціально сформованого тоді штабу при обласному УМВС. Ним двічі на добу збиралися, оброблялися та аналізувалися оперативні відомості не тільки щодо вказаних подій та їх впливу на деякі райони, але й такі, що висвітлювали розвиток суто криміногенної ситуації в цих районах та в цілому в області.

З метою безперервного забезпечення штабу необхідною інформацією до цієї роботи були залучені переважна більшість оперативних працівників карного розшуку та ті сили, що є у їхньому розпорядженні. До речі, значна увага приділялася додатковому придбання помічників з числа населення. Характерно, що при визначенні середовища, з якого підбиралися з цією метою кандидатури, за основу бралася молдавське і гагаузьке населення, як таке, котре найбільш відповідало об'єкту оперативно-розшукового впливу. Будь-які сигнали оперативно значущого характеру негайно перевірялися, при необхідності проводилося втручання в ті чи інші ситуації.

Слід сказати, що значний досвід формування допоміжного апарату за національною ознакою сьогодні вже набутий підрозділами карного розшуку органів внутрішніх справ Чернівецької області, де чимало конфліктних ситуацій виникало в місцях переважного мешкання румунського чи молдавського населення. Вважається, що такий досвід, як позитивний, заслуговує розповсюдження і в інших регіонах, де існують аналогічні ситуації.

Охарактеризований зміст поточного аналізу хоча й відповідає певною мірою практичним потребам, все ж таки залишає за його межами ряд інших важливих аналітичних напрямків і відповідних їм показників. Це, у свою чергу, не дає можливості отримати певне уявлення про реальний стан оперативної обстановки, яка сьогодні чи фактично загострена в більшості регіонів країни, чи потенційно спроможна в будь-який час призвести до вибухонебезпечних подій, а також спланувати відповідним чином необхідні оперативно-розшукові заходи.

Так, сьогодні, як встановлено проведеним дослідженням, у більшості УМВС областей розроблені типові плани дій органів внутрішніх справ на випадок групових та масових порушень громадського порядку. Частіш за все це заходи, котрі мають мобілізаційний характер і передбачають механізм приведення в дію в екстремальних умовах максимуму сил та засобів, які є в їх розпорядженні.

Але, по-перше, ці плани спрямовані, головним чином, на припинення масових виступів, пікетувань тощо, захисту окремих місць та споруд і т.ін.; а по-друге, в даних планах недостатньо врахована оперативна обстановка, яка складається саме у сферах соціальних, міжнаціональних та міжконфесійних відносин. Дуже обмежені в них заходи оперативно-розшукового характеру.

За цих умов діяльність апаратів карного розшуку і в цілому органів внутрішніх справ у напрямку, який досліджувався, майже всюди, по-перше, пов'язується з втручанням у такі небезпечні події, які вже набули значної сили, а по-друге, спрямовується, головним чином, лише на підтримку громадського порядку. Внаслідок цього й головними засобами впливу під час цього втручання є тільки різноманітні адміністративно-заборонні та обмежувальні заходи.

Щодо оперативно-розшукових заходів, то вони, якщо й проводяться апаратами карного розшуку, в тому числі при взаємодії зі службою кримінального пошуку, мають за мету лише оперативне супроводження загальних дій по охороні громадського порядку, наприклад, виявлення підбурювачів, найбільш активних фігурантів та можливих очевидців подій. Тому закономірно, що особливості оперативно-розшукового втручання апаратів карного розшуку в зазначеній ситуації частіш за все зводилися до застосування оперативно-технічних засобів з метою фіксування поведінки, висловлювань чи вигуків конкретних осіб, установлення свідків тощо. Так було, наприклад, коли з м. Києві виникли вибухонебезпечні ситуації, пов'язані з рухом "Білого братства", похованням Патріарха Володимира та в інших випадках.

Оперативних розробок щодо окремих осіб чи груп, діяльність яких була спрямована на організацію масової непокори органам державної влади і управління, за рідкими винятками, у провадженні апаратів карного розшуку немає.

Українською є практика кримінально-правової боротьби зі злочинами, котрі виникають на ґрунті досліджуваних відносин. Незначні за своєю кількістю кримінальні справи, порушені за фактами минулих подій, рідко закінчувалися розглядом їх у судах.

Отже, є достатньо підстав, щоб зробити висновок про те, що сьогодні існує протиріччя між об'єктивною вимогою щодо активізації

оперативно-розшукової діяльності апаратів карного розшуку в умовах загострення соціальних, міжнаціональних та міжконфесійних конфліктів і, власне, станом такої діяльності, який ще не відповідає цій вимозі.

Матеріали дослідження дали можливість підготувати пропозиції та рекомендації, спрямовані на поліпшення вказаної діяльності. З урахуванням її дійсного стану, в сучасних умовах це, перш за все, пропозиції і рекомендації, які мають організаційне значення.

Так, у сфері *організаційно-управлінського забезпечення* даного напрямку роботи вважається за необхідне в УМВС областей та великих міст сформувати в структурі управлінь чи відділів карного розшуку спеціальні ланки (це, за можливості, групи чи окремі співробітники), на які покласти функції:

збору та аналізу інформації, яка відображає стан і зміни оперативної обстановки, глибоке вивчення будь-яких подій, пов'язаних з вибухонебезпечними конфліктними ситуаціями;

розробки проектів планів організаційних, організаційно-методичних та практичних заходів, спрямованих на забезпечення систематичного оперативно-розшукового, у тому числі профілактичного, впливу на такі ситуації;

підготовки пропозицій щодо прийняття оперативних рішень про дії апаратів карного розшуку, у тому числі у взаємодії з іншими оперативними підрозділами органів внутрішніх справ, в екстремальних умовах;

організації підсумкових службових нарад;

підготовки матеріалів для відповідного навчання оперативного складу карного розшуку в системі службової професійної підготовки з питань оперативно-розшукової діяльності.

Цю пропозицію можливо реалізувати шляхом видання спеціальних наказів по УМВС, проекти яких доцільно підготувати управлінням чи відділам карного розшуку.

У питаннях *інформаційно-аналітичної діяльності* апаратів карного розшуку слід якнайшвидше налагодити систему збору необхідних обліково-аналітичних показників, за допомогою яких можна об'єктивно оцінювати оперативну обстановку, що складається у сфері соціальних, міжнаціональних та міжконфесійних відносин.

Дослідження дає підстави запропонувати апаратам карного розшуку на обласних та міських рівнях проводити постійний (з періодичністю поквартального виконання) комплексний аналіз зазначеної оперативної обстановки, до змісту якого віднести показники, що відображають:

первинні події, які відіграли роль приводів до виникнення конфліктних ситуацій;

етапи розвитку таких ситуацій;

ставлення до них з боку різних політичних, ідеологічних та національних кіл;

причини, які породжували суто соціальні, міжнаціональні чи міжконфесійні конфлікти, специфічні елементи механізму їх впливу на загострення ситуації, у тому числі з кримінальними наслідками;

характеристику окремих осіб, які виступали в ролі лідерів масових рухів чи протистоянь у конфліктних ситуаціях;

можливу причетність деяких осіб із числа вказаних лідерів до кримінального середовища;

перебування в лавах конфліктуючих сторін кримінальних авторитетів, мету та мотивацію цієї їх присутності, шляхи використання ними конфліктних ситуацій для реалізації злочинних намірів;

найбільш розповсюджені злочини, які мають місце в даних ситуаціях, та їх особливості; кількість заяв про них, що надійшли до органів внутрішніх справ за цей період, та порушених на їх підставі кримінальних справ і притягнутих до відповідальності злочинців;

спеціальні дії органів внутрішніх справ відповідно до змістовного характеру кожного з етапів розвитку конфліктних ситуацій, результативність застосування в цих випадках оперативно-розшукових заходів, у тому числі допоміжного апарату карного розшуку.

Указаний аналіз вважається доцільним умовно поділити на дві основні складові частини (чи напрямки), а саме: поглиблене вивчення конфліктів і їх наслідків, які мали місце; аналіз і оцінку фактичного соціального, національного (міжнаціонального), конфесійного (міжконфесійного) становища, що є постійним фоном у розвитку відповідних відносин.

З цією метою за першим напрямком інформація повинна черпатися саме з матеріалів про конфліктні події (доповідні службові документи, матеріали адміністративних чи кримінальних справ, публікації в пресі тощо), а також з документів, що можуть відображати заходи по втручання в ці події і результати даного втручання (особливо оперативно-розшукового).

Що стосується другого напрямку аналізу, то для його проведення першочерговими джерелами інформації можуть бути:

матеріали засобів масової інформації;

офіційні повідомлення державних, громадських, релігійних та інших організацій;

оперативна інформація, яка надходить від допоміжних співробітників стосовно поведінки лідерів, авторитетів та інших суб'єктів кримінального

середовища, місць концентрації антигромадських елементів, особливо у зв'язку із розростанням конфліктних ситуацій;

особисті спостереження співробітників карного розшуку, в тому числі тих, хто веде аналітичну роботу.

Важливим джерелом інформації можуть бути, за умов налагодження тісних службових стосунків, інші структурні ланки органів внутрішніх справ (такі, як апарати кримінального пошуку чи боротьби з організованою злочинністю), підрозділи СБУ та ін.

Особливе значення при виборі джерел аналітичної інформації має врахування її причетності до характеру відносин, які вивчались.

Це, наприклад, пов'язаність її походження з певним соціальним, національним, конфесійним середовищем, політичними, ідеологічними, націоналістичними течіями і відповідними формальними чи неформальними організаційними структурами. Саме завдяки цьому забезпечується необхідна диференціація аналітичної інформації, що й дає можливість дійти до істотних причин та первинних приводів виникнення конфліктів. Тому сьогодні дуже важливо налагодити збір спеціальної аналітичної інформації за допомогою допоміжного апарату. А для цього слід, по-перше, виявити та залучити існуючі відповідні сили, а по-друге, організувати послідовне формування цільового спецапарату (з урахуванням указаних вище елементів об'єкта аналізу).

Комплексний аналіз оперативної обстановки дозволяє не тільки зрозуміти саме явище, яке є об'єктом вивчення, але й визначитися з ним (з його специфічним змістом) як з об'єктом оперативно-розшукового впливу з боку апаратів карного розшуку. А це вже є практичне призначення аналізу, яке реалізується шляхом формування його висновків та розробки адекватних (з урахуванням особливостей об'єкта втручання) організаційних і практичних оперативно-розшукових заходів.

Організаційною основою забезпечення оперативно-розшукової діяльності апаратів карного розшуку в умовах загострення конфліктних ситуацій слід вважати цільове планування.

Головним при вирішенні цього питання є визначення особливої спрямованості заходів, які плануються, що, у свою чергу, залежить, як уже говорилося вище, від змісту об'єкта оперативно-розшукового впливу, а саме таких його елементів, як:

середовище і фактичне становище соціальних, міжнаціональних та міжконфесійних відносин у тій частині, яка стосується певних аномалій або конфліктних загострень в їх розвитку;

загальні чинники, а також події, які виступають у ролі приводів чи мотивів конфліктних ситуацій, у тому числі такі, що мають протиправний характер;

певні верстви населення (окремі особи, соціальні групи, у тому числі утворені за національними, релігійними та іншими соціально значущими ознаками; протиправні формування і окремі кримінальні елементи, причетні до конфліктних подій або потенційно спроможні негативно впливати на їх розвиток);

факти, що вказують на підготовку у зв'язку з цими подіями або їх фоном конкретних злочинів;

негативні (суто кримінальні чи криміногенні) наслідки конфліктів та соціальних вибухів після ліквідації останніх.

Вказані елементи об'єкта оперативно-розшукового впливу мають визначальне значення для формування змісту планування, забезпечення найважливішого принципу адекватності заходів, які плануються, даному об'єкту.

З урахуванням вивченого практичного досвіду рекомендується такий схематичний зміст типового плану оперативно-розшукових дій апаратів карного розшуку в умовах загострення соціальних, міжнаціональних та міжконфесійних конфліктів.

1. Організаційні заходи:

- формування спеціалізованих ланок у структурі управлінь чи відділів карного розшуку УМВС, у тому числі утворення в разі необхідності спільно зі слідчими апаратами оперативно-слідчих груп для розкриття та розслідування злочинів, вчинених у період конфліктних подій;

- визначення та нормативне закріплення службових функцій;

- створення (зміцнення) технічних, у тому числі оперативно-криміналістичних, ресурсів;

- визначення способів швидкого розгортання та використання вказаних ресурсів у надзвичайних умовах;

- професійне навчання співробітників карного розшуку особливостям оперативно-розшукової роботи в екстремальних умовах, у тому числі проведення спеціальних занять з урахуванням досвіду минулих подій;

- забезпечення взаємодії з іншими оперативними підрозділами та службами по охороні громадського порядку, з органами СБУ.

2. Заходи інформаційно-аналітичного характеру:

- визначення змісту комплексного аналізу оперативної обстановки, який передбачається провести в запланованому періоді, переліку потрібної для цього інформації та джерел її отримання;

- додаткове формування таких джерел, як, наприклад, створення спеціальних інформаційних баз даних, організація пунктів оперативного збору інформації про розвиток надзвичайних подій;

– організація заходів (у тому числі спільно зі службою кримінального пошуку) щодо спеціального одержавлення цільової оперативної інформації з місць, де найчастіше концентруються верстви населення, які протистоять одна одній за релігійними, національними мотивами, а також антигромадські елементи тощо;

– уточнення напрямків, за якими буде проводитись реалізація висновків аналізу, у тому числі визначення об'єктів безпосереднього оперативно-розшукового впливу з боку апаратів карного розшуку.

3. Конкретні заходи щодо оперативно-розшукового впливу, у тому числі стосовно окремих напрямків та безпосередніх об'єктів втручання, а саме:

– дії, спрямовані на оперативно-розшукову профілактику можливого кримінального розвитку конфліктних ситуацій (облік і профілактичні заходи щодо незаконно створених угруповань і їх членів; оперативний нагляд за груповими формуваннями чи окремими особами, що можуть скоїти злочини у зв'язку з указаними ситуаціями, або за тими, чиї наміри спрямовані на організацію масової непокори державним органам влади і управління; оперативна розробка відповідних об'єктів; організація зв'язку з відповідними організаціями, установами, засобами масової інформації, у тому числі з метою проведення пропагандистських заходів);

– заходи по формуванню дієздатного допоміжного апарату (облік існуючого його складу; аналіз фактичної його розстановки; визначення додаткових його потреб, у тому числі відповідно до оточуючого середовища, стану і тенденцій розвитку соціальних, міжнаціональних та міжконфесійних відносин; вивчення можливостей використання архівного допоміжного апарату; розробка заходів щодо забезпечення нагальних зв'язків з такими співробітниками в умовах загострення ситуацій);

– заходи мобілізаційного характеру, спрямовані на забезпечення швидкого оперативно-розшукового втручання апаратів карного розшуку в надзвичайні ситуації, у тому числі такі, що пов'язані з кримінальними явищами, потребою розкриття чи попередження тяжких злочинів тощо.

4. Заходи по роботі з особовим складом карного розшуку: організація навчання стосовно напрямку діяльності, який досліджувався, в системі професійної підготовки; службові наради, семінари, відрядження в інші регіони, у тому числі за кордон, з метою вивчення передового досвіду роботи тощо.

Результати проведеного дослідження доведені до ГУКР МВС України. На думку авторського колективу, реалізація наших пропозицій та рекомендацій посприє поліпшенню практичної роботи, спрямованої на боротьбу зі злочинністю.